

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 6117102
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 054-4436366, פקס: 09-9579540

גליון 94, נובמבר 2014 חשוון תשע"ה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

בחנוכה נציין יחד 72 שנה לפעולת "ציגנריה"

כ"ט כסלו 21 בדצמבר 2014, נר ששי של חנוכה. ההתכנסות תחל בשעה 18:00 והתוכנית תמשך עד שעה 21:00, באולם "בני ציון" בבית התפוצות בקמפוס אוניברסיטת תל אביב (חניה במקום חופשית לבאים).

את הערב תנעים לנו חבורת "כליזמר", בהובלתו של פרופ' חיים קנובלר הקרקובאי, שינגנו וישירו משיריו של מרדכי גבירטיג, הטובדור שנרצח בגטו קרקוב.

כולם מתבקשים להגיע ולזכור יחד אתנו את העבר ולשמוח בהווה.

72 שנה חלפו מאז שקבוצת צעירות וצעירים, חברי כל תנועות הנוער בקרקוב, החליטו ל"רשום שלוש שורות בהיסטוריה", ולהתקומם נגד הצורר הגרמני, גם אם יהיה זה במחיר חייהם (סיפורם להלן בעמ' 4).

פעולות המרד כללו השלכת רימוני יד על בית הקפה "ציגנריה" ברחוב שפיטלנה, הפצת כרזים ומודעות הקוראים למרד, הנפת דגלים והצתת מוסכים, וכונו בשם "ציגנריה".

יחד נציין את גבורתם ואומץ ליבם של הצעירים, ונדליק נרות חנוכה במפגש מיוחד שיתקיים ביום ראשון,

פתיתים,

הסרת כתובות אנטישמיות בקז'ימייז': הפסטיבל לתרבות יהודית בקרקוב, בשיתוף עם התוכנית "אזרחים למען דמוקרטיה" ומענקים של EEA, יזמו פרוייקט במסגרתו כל מי שמבחין בכתובות נאצה אנטישמיות וגרפיטי בכל מקום ציבורי, יכתוב ל-office@jewishfestival.pl מתנדבים יסיירו ויסירו את כתובת הנאצה מהמרחב הציבורי.

ב-JCC שברחוב מיודובה נפתחו קורסים ללימודי עברית ולקליגרפיה עברית. בקורסים לעברית לומדים כ-120 תלמידים בגילאי 18-50 ולרובם אין כל רקע משפחתי יהודי.

בקורסים לקליגרפיה לומדים התלמידים קליגרפיה בעברית ואיקונוגרפיה יהודית, המנהג של קליגרפיה ויסודות עברית מקראית. כמו כן לומדים מיהו סופר סת"ם והכלים בהם הוא עושה שימוש, האם אשה יכולה להיות סופר סת"ם ועוד.

אגף החינוך של ויצ"ו העולמית (ארגון נשים ציוני עולמי) אוסף מידע על פעילות ויצ"ו בקרקוב ובערים אחרות בפולין, לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה.

כל מי שיכול לספר האם היתה פעילות של ויצ"ו בקרקוב, מה היתה הפעילות, היכן פעלו ומי היו הנשים הפעילות בסניף מתבקש להתקשר למערכת או אל ד"ר אורה לנדא סגנית מנהלת אגף החינוך

נמשכות עבודות שיפוץ באתר מחנה הריכוז פלשוב

העירייה מתכננת גם להקים חדר זיכרון והנצחה ב"בית האפור", ובו יוצג מידע על ההיסטוריה של מחנה הריכוז פלשוב. ה"בית האפור" שימש עד שנת 1939 את עובדי חברת קדישא ובמהלך המלחמה שוכנו בו תאי מעצר וצינוק של המחנה ואסירים רבים עונו במקום.

מחנה פלשוב הוקם על ידי הגרמנים, בזמן המלחמה, על שטח שני בתי קברות יהודיים –

ברחובות אברהם וירוזולימסקה. בתי הקברות נהרסו, המצבות שימשו לבניית צריפים ולדרכי גישה, ובית הלוויות פוצץ ונהרס. במשך כל השנים מאז סיום המלחמה היה האזור מוזנח, עשבים ועצים צמחו בו פרא ורק שלוש אנדרטאות הוצבו בו להנצחת קורבנות המחנה.

מחלקת התשתיות והתחבורה בעיריית קרקוב השלימה שלב נוסף בעבודות באתר מחנה הריכוז לשעבר פלשוב – חצץ נשפך על הדרך הראשית למקום והעשבים נוכשו מהמקום שבו היה מגרש המסדרים (אפלפלץ). כן הוצב שלט עם מידע על המיקום שבו עמדו הצריפים וסדנאות העבודה, ואתרים אחרים שפעלו במקום באותם ימים.

WIRTUALNY
 SZTETL

מראה אתר מחנה הריכוז לשעבר פלשוב

הבית שלנו בפלאץ וולניצה 10

ביתו של אבי, יצחק צבי (העשע) לזר, היה אחד הבתים הגדולים והידועים בעיר קרקוב, כמו שאומרים ביידיש "א גגִיִּיש וַאֲ אָדִיש הוּז", במובן המקובל בזמן ההוא. כאשר היה בעל הבית מתיישב על יד השולחן בימי שבת ומועד, הוא וכל פמלייתו אשר כללה את בני המשפחה, אורחים ומוזמנים מבית הכנסת, היה מספרם מגיע ל-25 איש, ולפעמים אף יותר.

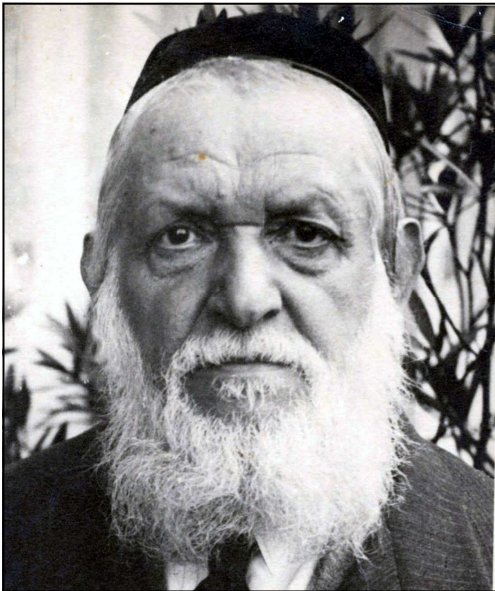
בראש השולחן הארוך ישב יצחק צבי, על כסא מיוחד המיועד רק עבורו, ולאף אחד מבני ביתו אסור לשבת עליו. אורחים קבועים היו מצטרפים לארוחה, ומוסיפים נופך של עניין בוויכוחים בלתי פוסקים: האחד אחד את המשטר הקפיטליסטי ושנא בכל ליבו את הסוציאליסטים והקומוניסטים, האחר אהד את התנועה הפרוגרסיבית, והשלישי היה קפיטליסט מושבע.

בליל שבת היו מקריאים מאמרים מהעיתון האידי "הֶיִנֶט", שהיה העתון המקובל בבית. מתחילים תמיד ב-לייט אָרטיקל, עוברים למאמרים על ענייני דיומא, ולבסוף לפנינים של קיפניס "פון אונזער אָלְטען אויפֿאר". וכך, אט אט, היתה עוברת סעודת ליל שבת, בין אכילה לניגון של זמירות ודיבורים.

בפינת חדר האוכל, על יד תנור החרסינה הגדול והגבוה המגיע כמעט עד התקרה, היתה אם המשפחה אוספת את הבנות וקוראת את פרשת השבוע ביידיש מתוך ספר "צָאנָה וְרֵאִינָה". אחר כך היתה אומרת את התפילה "גאט פון אברם פון יצחק או פון יעקב..." ומתחילה בניגון "לומֶיר אונְהויפֿן צו לויפֿן גאט...".

התנור אשר שימש לחימום הבית, שימש גם למטרה נוספת. מעל לפתח התבערה היה תא מיוחד שהיה מיועד לחימום הצינולֶנט והקישקֶע. בדרך כלל היו יהודי קרקוב שומרים על חום תבשילים אלה לכבוד השבת, בהכניסם אותם לבית המאפיה של הלחם מבעוד מועד, כבר ביום שישי. ביום שבת בצהריים היו מגיעים כדי לקבל את המעדן שלהם.

לא כך בבית "הגביר": בבית זה היה מעמד מיוחד למשרתת הגויה, מְרִישֶקָה – שגרה בבית כעשרים שנה, עד המעבר לגטו. היא היתה "הגוי של שבת", בין יתר תפקידיה היה לכבות את האור בחדרים בשבת, להביא דליים של פחם מהמרתף לצורך חימום ובישול, ולטפל בצינולֶנט שהתחמם לו בתא מיוחד בתנור, פרי המצאתו של יצחק צבי במקום ללכת למאפייה עם הסירים. תפקיד נוסף

יצחק צבי לזר בן אהרון ופנינה
נולד בטרנוב 13.11.1872 נרצח באושוויץ

דרך רחוב בּוֹזֶ'עגו צִאָוָה (בתרגום: גופו של בן אל), וזאת ללימודי קודש לפני הצהריים ולימודי חול אחרי הצהריים. ברחוב זה עמדה כנסיה גדולה, ועל פי המנהג הדתי העתיק, כל פעם שחלפתי על פני הכנסיה היה עלי לומר את המשפט: "שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרום הוא", וכך ג' פעמים, ואת זאת ללוות ביריקה. עשיתי את המצווה עלי, אך לא בראויות.

ב"גימנסיה העברית" היה מקובל לבוש אחיד והמיוחד בו היה הכובע המרובע. ואני, התעוררה אצלי בעית כובעים: כבחור השייך לתנועת מזרחי מחוייב הייתי בכיסוי ראש מעיין מצחיה; על פי דרישתו של אבא, וכמקובל בסנצ'ער שטיבל, מחוייב הייתי לחבוש כובע רחב שוליים; ובבית הספר מחוייב הייתי בכובע המרובע. איך פותרים את בעיית ריבוי הכובעים? הפתרון שמצאתי היה: מוֹלָנִיצָה דרך רח' בּוֹזֶ'עגו צִאָלָה ועד רחוב בזוֹזוֹקָה השתמשתי בכיסוי הראש המקובל - מצחיה, אבל בילקוט היה תמיד הכובע המרובע ולסנצ'ער שטיבל - כובע רחב שוליים.

סיפור המשפחה מחייב התייחסות לפרנסת המשפחה. העשע לזר היה בעל "בית חרושת" לסודה (לעזערובה וודה סודובה) ששכן באותו בית ברחוב וולניצה 10 (גם אחיו הבכור, לייביש יהודא לזר שגר ברח' יוזפה 3, קרקוב יצר סודה).

עיקר התוצרת של "המפעל" נמכרה בחנות המשפחה, ברחוב לוביץ' 2, על יד תחנת הרכבת.

(המשך בעמוד הבא)

היה למְרִישֶקָה זו. בשעה מאוחרת של אחר הצהריים היה יצחק צבי מתיישב על יד השולחן, ועורך את הסעודה השלישית. בסעודה זו אכלו מעט, דג מלוח עם פרוסת חלה היו המאכל העיקרי, אבל הרבו לשיר זמירות, את כל שירי המעלות, והיו מסיימים ב"אין כאלוקינו". האווירה הכללית בסעודת המנחה היתה אווירת קודש, והאפולולית עוד הגבירה אותה.

רק כשנראו ברקיע השמיים שלושה כוכבים ראשונים, אות שיום השבת חלף ועבר, היו מדליקים את האור, ובמעמד כל בני המשפחה, היה אבי מקדש "המבדיל בין קודש לחול" ומלווה את מלכת השבת לקול צלילי ניגון המבדיל. ובסוף הברכה המסורתית

"אָ גִיטע וואָך". כדי שהשבוע אכן יעבור בסימן של מזל טוב, הלכה למעשה, היו נוהגים למרוח את גבות העיניים בין של הבדלה. באותו יין הרטיבו גם את הכיסים, כסגולה לפרנסה טובה וכל טוב.

אנו השתייכנו לתנועה הדתית-לאומית "המזרחי", ואת הלימודים בבית הספר התחלנו כבר בגיל חמש ב"חדר עברי", מיסודו של "מזרחי", שהיה סמוך לביתנו. "חדר עברי" על שום מה? היות ושם למדו כבר את החומש, תנ"ך וגמרא בשפה העברית, ואת השיעור היה מעביר בעל סמכא מלמד או מורה. לימודי הקודש היו מעורבים בלימודים כלליים. בית ספר זה עורר סערה בין הדתיים, אשר היו רגילים לתוכנית הלימודים הקודמת של "חדר" בשפת היידיש. "חדר" מסורתי זה התקיים בדירתו של הרב, אשר בעזרת הבעהעלפער (עוזר המלמד) וקאנציק (מקל בו איימו על התלמידים הסוררים) היה מלמד את הדרדקים, מעורר אימה ומטיל משמעת באמצעות מלקות (פּעקעל). "חדר עברי" היה מיסודה של תנועת מזרחי, ובמשך הזמן נפתח גם, על ידי תנועת המזרחי, בית ספר על-יסודי "תחכמוני".

את לימודי, כמו גם שני אחי הצעירים ממני, התחלתי ב"חדר עברי" ומשם המשכתי ב"תחכמוני", שם למדתי עד סוף השביעית. בשנת הלימודים השמינית עברתי ל"גימנסיה העברית", שכן באותה תקופה בית הספר "תחכמוני" לא היה זכאי לבחון את תלמידיו בבחינת הבגרות הרשמית.

לפחות ארבע פעמים ביום הייתי חייב לעבור מביתי שברחוב וולניצה

הבית שלנו בפלאץ וולניצה 10 (המשך)

ואוכל מעט זיתים.

אבי היה יהודי דתי, שומר מצוות קלה כחמורה, ויחד עם זאת היה איש סובלני וציוני גמור. תמיד אמר שליהודים אין עתיד בפולין.

ארבע פעמים ביקר אבי בארץ-ישראל, החל משנת 1925, אז הגיע לפלשתינה-א"י כדי להשתתף בטקס פתיחת האוניברסיטה העברית על הר הצופים בירושלים, ועד יולי 1939. ביולי 1939 חזר מפלשתינה לקרקוב, כדי לחסל את רכוש המשפחה, ולעלות ארצה. לצערנו, מיד עם שובו לפולין פרצה מלחמת העולם השנייה.

עם פרוץ המלחמה, כשהתחילו הנאצים לתפוס יהודים ברחוב ולגלח את זקנם, גילח אבי את זקנו בעצמו, כדי להמלט מהחרפה. כשהועברו יהודי קרקוב לגטו עבר גם אבי לגטו, למרות שלא היו לו האישורים המתאימים. בלית ברירה ארגנו לו מקום מחבוא, בעליית הגג של אחד הבתים, שם התחבא יחד עם בני משפחה אחרים.

באחת הסלקציות שהתקיימו באפל פלאץ בפלשוב, ב-14 בחודש מאי של שנת 1944, נפסל אבא והובל לשורה שאנשיה הועלו לקרונות הרכבת בדרך להרצח אשוויץ.

אחרית דבר:

11 ילדים נולדו ליצחק צבי (העשע) לזר בנם של אהרון ופרלה מטרנוב ולאח לבית שוורץ בת שמעון וביילה מכשנוב.

שניים, דוד וחנה, נפטרו עוד לפני שהגיעו לבגרות.

שניים, רבקה ואברהם, עלו לארץ ישראל עוד בשנות השלושים.

מתוך שבעת הצאצאים שנותרו בפולין בזמן המלחמה נרצח הבן הבכור, נחמן יוסף עם רעייתו וארבעת ילדיו באקציה בטרנוב בספטמבר 1942; שלושה – פנינה-פרלה, יעקב

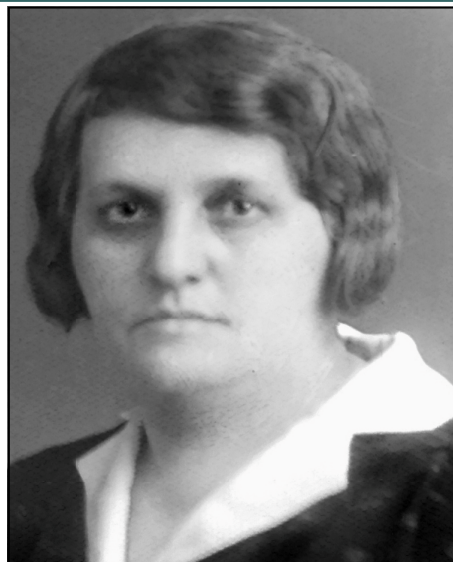
וחיים-שלום – ניצלו בהיותם ב"רשימת שינדלר"; האחות שרה-הלנה עם בנה יהודה ניצלו בבודפשט; אסתר, בעלה ושלוש בנותיהם ניצלו בצ'כוסלובקיה; בועז שרד מספר מחנות ריכוז. כל ילדיו של יצחק צבי, למעט הבת אסתר, חיו בישראל מיום עלייתם ועד יום פטירתם, הקימו משפחות לתפארת וזכו לראות נכדים ונינים.

קהל רב, ואנשים עמדו בתור ארוך כדי לקנות סודה. מחיר הסודה היה כ-5 גרשים.

בשבת ובחג היה אבא לובש קפוטת ממשי, שטריימל מהודר, וטלית גדולה ורחבה עם קישוט מכסף, והולך עם שלושת הבנים, ינק, בועז ושולם, להתפלל בבית הכנסת "סנצ'ער שטיבל" (שטיבל של יוצאי נובה סונץ, עירו של סביו), אשר בפלאץ ריפנה (כיכר הדגים).

לכבוד הגיענו לגיל בר המצווה, תפרו לי ולאחי בגדי משי (פֶּקִישָׁה), מעין מעיל ארוך עשוי כולו משי, כפי שאפשר לראות היום במאה שערים. להשלמת התלבושת הכינו לנו גם כובע שחור מתאים. בימי הקיץ לבשנו תלבושת זו בלכתנו לבית הכנסת "שארית בני אמונה", ואילו בימי החורף הקרים היינו לובשים מעיל חם מעל לבגדים המסורתיים. באותה תקופה לבשנו גם אנו קפוטות וכובע שחור רחב שוליים, ובדרכנו לתפילה היינו מתחרים בינינו, הבנים, מי יחזיק את "הטאָלעס" (הטלית) של אבא. לא היה תחום שבת בקרקוב, ולכן אבא לא יכול היה להחזיק את הטלית, ואנו הילדים היינו מתכבדים בתורות בנשיאת טליתו של אבא.

בסנצ'ער שטיבעל, אליו היינו אנו השלושה נילוויים אליו בלית ברירה, היו חבריו שואלים אותו: "הַעֲשֶׂה, מה אתה נוסע תמיד לא"י, לפושעים אלה שעובדים בשבתות, משקצים את האדמה, מתנהגים לא במוסריות". והוא היה עונה להם: "אני רואה יהודים כשרים, עובדי אדמה, עליזים, שמחים בחלקם, בונים את הארץ, ומקדשים בזה את שם שמים". הדיאלוג התנהל, כמובן, ביידיש. כשהיה נוסע אבי לפלשתינה היה מתגורר בכפר חסידים ומביא עמו, בחזרתו לפולין, זיתים ושמן זית, מצרכים שלא הכרנו קודם לכן, וריחם היה זר לנו. לארוחת ערב היה פורס פרוסת לחם, טובל אותה בשמן זית

לאה לזר בת ביילה ושמעון שוורץ
1878 כשנב - 1933 קרקוב

בתחילה היה הקיוסק מבנה זמני מעץ, קטן מימדים, שעמד על אדמה השייכת לעיריה. עם השנים הורחב המבנה ונבנה מחדש, והמקום נרכש על ידי המשפחה. למשפחה היתה גם חנות ברח' זאיונינצקה.

ההכנסות ממכירת גוזז וסודה בקיוסק היו גדולות. בפי אלפי תושבי קרקוב הוא היה מכונה "מכרה זהב", וזאת על שום ההיקף הגדול והעצום של מכירות גוזז וסודה לשתיה שהתגלגלו בו בכל יום. עדות לכך היא העובדה כי למרות שבבית החרושת שלנו לסודה, ששכן ברחוב וולניצה 10, צמוד לבית המשפחה, היה מספיק מקום לעשרות בלוני נחושת, בני 40 ליטר, צר היה המקום מלהכיל את כל המיכלים אשר נדרשו ליום אחד. כדי לא להיות תלויים אך רק בבית החרושת של וולניצה 10, נפרצה פרצה ברצפת הקיוסק, ומתחתיו נבנה בית חרושת נוסף, וכל זאת כדי לספק את הדרישה הגדולה.

בחנות עבדו כל בני המשפחה. בחורף היו מוכרים בעיקר פירות ושוקולד, ובקיץ פעלו במלוא המרץ

מכונות הגלידה והסודה. כדי לעמוד בקצב של הביקוש, היינו פותחים את כל ארבעת הברזים, כמו ברזים של בירה, ולא מספיקים אפילו לסגור אותם עד סוף היום. היינו מזיזים את הכוסות מתחת לברזים, האחד מוזג את המיצים לכוס, מעין גוזז, והייתה לו טביעת עין מדויקת לכמות המיץ שיש למזוג בכוס, והשני מערבב עם הסודה. בשעה ארבע אחרי הצהריים, כשאלפי התושבים היו חוזרים מהעבודה, היה הקיוסק מתמלא

חנות משפחת לזר ברחוב לוביץ 2

מזכרונותיו של יעקב לזר

לזכור אותם לנצח

השנה נציין 72 שנים לפעולה הגדולה של קבוצת המחתרת "החלוץ הלוחם", שפעלה בקרקוב, עיר הבריה של פולין הכבושה – הגנרלגוברנמנט. קומץ של צעירות וצעירים, רובם בגילאי העשרה, שהיו עד אז מאורגנים בתנועות נוער חלוציות, החליטו ללחום נגד הצורר הנאצי והצבא הגרמני. אותם רוצחים ששלטו בגרמניה שלטון מוחלט, שנבחרו בבחירות דמוקרטיות, שבירתם ברלין ישב הפיהרר והפרלמנט שלו, ושבאחת משכונות הפאר של אותה ברלין, ואנזה, הוחלט ב-1941 על השמדת העם היהודים. השמדה יסודית, חסרת רחמים המלווה בהשפלה אינסופית.

זאת עלינו לזכור לנצח.

באותה תקופה נוראית, כאשר השמים מעל היהודים באזורי הכיבוש הגרמני קדרו וכוסו ערפל סמיך של חוסר תקווה, העולם כולו ידע ושתק. דם יהודי היה הפקר, והייתה רק פינה אחת בעולם אליה נהה ליבם של חברי "החלוץ הלוחם" – ארץ ישראל, אליה רצו להגיע, לבנות ולהיבנות בה. לדאבונם ולדאבון כולנו, הם לא זכו להגיע אליה. במעשיהם הנועזים הוכיחו כי רוח חלוצית וכבוד האדם – ערכים על פיהם חונכו – לא נשכחו. הם בהחלט יכולים להיחשב כשליחים ישירים של ארץ ישראל.

באוגוסט 1942, לאחר ניסיונות כושלים להגיע לארץ ישראל, התארגנה המחתרת ע"י יוצאי תנועות נוער חלוציות שפעלו בקרקוב. החלטנו לאחוז בנשק "ולרשום שלוש שורות בהיסטוריה", כפי שהגדיר זאת המפקד דולק ליבסקינד. ידענו כי מלחמתנו זו לא תביס את האויב, וכי היא "נקודה קטנה" עם תוצאות מזעריות, אך על רקע הכוח האדיר ששלט באירופה באותה התקופה, עצם הפעולה העידה על החוזק המוסרי של חברי "החלוץ הלוחם".

עשינו זאת כדי שהעולם, האחים הגרים בארץ ישראל, והדורות הבאים שעוד יחיו בה, ידעו כי גם בתנאים בלתי אפשריים (והם אכן היו כאלה), ללא עורף – שכן קומץ היהודים שעוד נותרו בגטו עוד האמינו כי ייתן להם לחיות, ורוב הפולנים גם כך היו מרוצים מהשמדת היהודים – נשארנו אנחנו נאמנים לרעיון החלוצי, לחינוכנו הציוני, וראויים שיזכרו אותנו לעד.

היינו חבורה של בני 17-24, דומים מאוד לעולים הצעירים שכבר החלו

בבניית הארץ באותם ימים, ומהם הוקם הפלמ"ח. הרצון לפעול, התעוזה, אהבת הארץ, הדבקות במשימה – כל המאפיינים של נוער הפלמ"ח היו גם מנת חלקנו. הקפדנו אף לקיים את ה"חברותא", חיים בצוותא בקומונה ברחוב יוזפינסקה 13, בניגוד לכללי המחתרת. המחשבה שישנו מקום בעולם בו יהודים חיים אחרת, ואולי פעם תהיה מדינה יהודית, חיזקה והאירה את דרכנו בפעולות בתנאים בלתי אפשריים, כאשר הסכנה אורבת מכל פינה.

דוגמה מובהקת למסירות האידיאולוגית של חברי הקבוצה הייתה שחורקה (צ'שיה) דרנגר. הצעירה בחבורה, בת 16, ילדה-נערה יפהפיה עם צמות קלועות מסביב לראשה, עיניים שחורות גדולות, שחורקה נראתה והתנהגה הרבה מעל לגילה. היא הייתה לוחמת המוכנה לכל פעולה, ולמרות גילה הצעיר כל שהכירו אותה סמכו עליה, אהבו אותה על טוהר מחשבתה ועל בגרותה, וראו בה דוגמה לאיך נשארים בני אדם בזמנים בלתי אפשריים.

צ'שיה דרנגר

בעת ששימשה קשרית של המפקדה, היא נאסרה כפולנייה והובאה לבית הסוהר "הלצלוב" בקרקוב. הגסטפו לא חשד בה כי היא יהודייה, ולכן נשלחה לעבוד במטבח של בית הסוהר. ההוראה שקיבלנו הייתה להודות ביהדותנו בעת המאסר, ולקבל את הדין גם במחיר חיינו. רצינו שירשם כי יהודים פעלו כמחתרת נגד הכובש, כי נוער יהודי לחם. שחורקה לא היססה, ולאחר שיצרה קשר עם הקשריות האחרות שהיו אסורות באותו בית סוהר, הודתה כי היא יהודייה. לפי הסיפור

של אחת הבנות שחלקו איתה את תא המאסר, הממונים עליה אמרו לה – חבל, התכוונו לשחרר אותך. ההודאה הייתה חשובה לה יותר מחייה, והיא הייתה לוחמת שכל מחתרת הייתה מתגאה בה.

שחורקה הוצאה להורג ב-13.3.1943 בבית הסוהר מונטלופיד, עם יתר חברי מחתרת החלוץ הלוחם שהיו באותו הזמן בבית הסוהר.

שנת 1942 הייתה שנת שיא השמדת היהודים בפולין, בכל האמצעים שעמדו לרשות הגרמנים – שריפה, ירי, גז – וגטו קרקוב התרוקן כמעט לחלוטין. בתקופה זו, כ-12,000 יהודי הגטו נשלחו למחנה ההשמדה בלז'ץ, ממנו איש לא חזר.

ידענו כי עלינו לפעול מהר, הזמן פעל לרעתנו. פעולות קטנות שבצענו מחוץ לגטו מפעם לפעם וניסיונות השגת נשק לא הותירו רושם רב. ידענו כי עלינו לעזוב את הגטו, אחרת נאסר כולנו לפני שנספיק לבצע פעולה ראויה שתזעזע את האויב המר. בנובמבר 1942 העברנו את רוב יושבי יוזפינסקה 13 לצריף הנמצא בבית חולים יהודי, אשר עמד ריק ברחוב סקבינסקה מחוץ לגטו. לא הייתה לנו ברירה, מקומות מסתור היו מצרך נדיר, ופולני שנתן מסתור ליהודים נידון למוות. ידענו כי עלינו לפעול מהר מחוץ לגטו בפעולה יזומה. היינו הראשונים ליזום פעולה בקנה מידה רציני, כאשר כל יתר המחתרות באירופה הכבושה עדיין התארגנו.

הפעולה שאנו מציינים כעת 72 שנים לביצועה, נערכה מחוץ לגטו ובלב העיר קרקוב ב-22.12.1942, נכנסה להיסטוריה כ"ליל ציגנריה", על שם בית הקפה במרכז קרקוב שנבחר לשמש כמוקד העיקרי של הפעולה. בערב אותו יום, התאספנו כל אלה שהיו אמורים לצאת לפעולה בצריף בו שוכנו רוב הלוחמים. עצם השהייה בצריף הייתה סכנה. באותם הימים השמדת היהודים התנהלה במלוא הקיטור, והלשנות ו"ציד" יהודים מחוץ לגטאות היו איום תמידי. מפקדי "החלוץ הלוחם", יחד עם קבוצת מחתרת יהודית בשם "איסקרא" בפיקודו של השיק באומינגר, החליטו על פעולת ראווה גדולה במהלך חופשת חג המולד, עת בכירי ס.ס. רבים ישהו בעיר. בפעולה זו נקיים את משנתו של מפקדנו דולק ליבסקינד – לרשום שלוש שורות בהיסטוריה היהודית, כי את חירותנו הרוצח לא שבר.

(המשך בעמוד הבא)

לזכור אותם לנצח (המשך מעמוד קודם)

הצריך העלוב הפך לחדר מבצעים מפואר, "בור" של מפקדת המחתרת. הלוחמים היו דרוכים, אך מאושרים. היו אלה רגעי אושר שלא ידענו כל זמן המלחמה. אחד המפקדים, אברהם "לאבאן" ליבוביץ', בליווי יצחק צוקרמן סגן מפקד גטו וורשה, שהגיע במקרה באותו היום לקרקוב עם הקשרים שלו, החלו בחלוקת התפקידים.

תוכנית המבצע הייתה לתקוף ברימוני יד ובקבוקי מולוטוב בתיים (מתוצרת פרופ' דרייבלט, מורה בבית הספר שלנו) שלושה בתי קפה במרכז העיר, בהם היו מתכנסים קצינים גרמניים ואנשי הגסטפו: ציגנריה, אספלנדא וזקופיאנה, וכן את קולנוע "סקאלה"; להעלות באש סדנת רכב של מכוניות גרמניות, לחבל בסירות של ה.ס.ס. על נהר הוויסלה; להפיץ בחוצות העיר כרוזים הקוראים את האוכלוסייה למרי ולהתקוממות, להניף דגלי לאום פולניים על גשרי הוויסלה ובבניינים מרכזיים, ולהתנקש בקצינים גרמניים ואנשי גסטפו המזדמנים ברחובות.

עוד הוחלט להזעיק בו-זמנית, למספר מקומות, את מכבי האש, כדי להרבות בבהלה ומבוכה שתסייע למעשי ההתנקשויות. פעולה זו הייתה אמורה להיות "מתנת חג" של הארגון הלוחם היהודי לקראת חג המולד.

אנשינו חולקו לשלוש וזוגות, בהתאם לסוג הפעילות: לזריקת רימונים שלשות, להדבקת כרוזים והנפת דגלי לאום – זוגות. אנשי קשר בין החוליות, שיצאו ממקומות שונים. ההתארגנות הייתה למופת, ואני הייתי האחראי על קבוצות מדביקי הכרוזים.

את הפעולה ביצענו. הדגלים הונפו, הכרוזים הודבקו. איציק ליבר זרק בקבוקי מולוטוב ורימון לתוך בית קפה צגנריה, שהיה מלא אותה עת בקצינים גרמניים חוגגים. איציק הגיע שותת דם למחבואם של שימק ואלזה לוסטגרטרן וסיפר בהתרגשות על

הצלחתו. למרות פציעתו וחומו הגבוה מצב רוחו היה מרומם.

הפעולה עשתה רושם כביר. פעם ראשונה לאחר שלוש שנות כיבוש נאצי העזו להתנקש בגרמנים בלב הגנרלגוברנמנט, בעיר הבירה שלו – קרקוב. בין הפולנים נפוצה שמועה כי צנחנים רוסים ביצעו את הפעולה, והם לא האמינו כי פולנים מסוגלים היו לכך. בין לילה נאלצנו להמיר את חלומנו לבנות את ארץ ישראל ולהבנות בה, במציאות איומה של מאבק ולחימה נגד האויב האכזר.

ידענו כי הפעולה מסוכנת, וכי הסיכויים לחזור ממנה בחיים קלושים. אך זה היה הערב המאושר של הלוחמים. היחידי בכל זמן המלחמה בו הרגשנו כחיילים היוצאים לקרב צודק. שאנו שליחים גאים של העם היהודי הנחרב, המוכנים למסור את חיינו הצעירים למען כבודו של העם היהודי. אלו מילים גדולות, אך באותם רגעים בצריך, זו בהחלט הייתה הרגשתנו.

מתוך קול קורא של הארגון היהודי הלוחם, 20.8.1943: "תמיד שאפנו לחיי חירות, אבל אם נגזר עלינו למות, רצוננו ליפול כלוחמים, כדי שיהיה מותנו גאה ומכובד. לא יצאנו לנצח בנשק – לא לנו ניתן הנצחון. יצאנו להגן על הרוח, ואת רוחנו לא קטל האויב [...] השגנו את מטרתנו, אחזנו בנשק [...] כי לא רצינו שבבוא היום תאמר ההיסטוריה, כי יהודי פולין מתו מיתה עלובה ללא סימן אחד של התנגדות. אנו הרמנו את נס ההתנגדות. הפריצה שלנו היא זעקת מרד גדולה, ששום כוח לא יחריש אותה." (מתוך "החלוץ הלוחם", עמ' 75, הוצאת בית לוחמי הגטאות)

הפעולה בוצעה למופת, אך לדאבונו הגסטפו הצליח לגלות את מחבואנו בצריך, וכל אלה שחזרו לשם מן הפעולות נאסרו. חלק קטן מהלוחמים שהתחבאו במקומות אחרים ניצל, המשיך לבצע פעולות

קטנות עד אשר כולם נאסרו או נהרגו. כך היה גם עם מרבית חברי קבוצת המחתרת "איסקרא".

לוחמי "החלוץ הלוחם" השאירו אחריהם שני מסמכים חשובים שנכתבו בזמן המלחמה, ואשר כותביהם נרצחו ע"י הגסטפו. **יומנה של יוסטינה**, המספר את תולדות הקבוצה, נכתב על ידי גוסטה דרנגר, ממפקדות החלוץ הלוחם, בזמן שישבה בבית הסוהר הלצלב בקרקוב. הספר נכתב על גבי נייר טואלט, והוסתר בתאה לפני הוצאתה להורג, ממנה נמלטה ברגע האחרון והתאבדה עם בעלה שמשון דרנגר, ממפקדי החלוץ הלוחם שברח גם הוא מהוצאתו להורג במחנה פלשוב. השניים נפגשו ביערות וישניץ, ועם הגעתם החל שמשון בהוצאת דפי קרב, שנמצאו בחלקם ויצאו כספר ע"י מוזיאון בית לוחמי הגטאות, שם גם מאוחסן המקור.

זה נכון שהעם היהודי הוא סלחן, וצרכיה של המדינה הצעירה הביאו מאז להסכם שילומים עם גרמניה לאחר המלחמה. נכון שהעזרה הייתה חשובה מאוד, והיא עודנה חשובה ואולי אף הכרחית, אבל הזכרון ההיסטורי הוא חשוב ביותר. חשוב כי העבר יילמד, והטרגדיה הנוראה שעברה על עמנו תחרט בזיכרוננו.

עד עכשיו נעשה מעט ולאט. זכר השואה הולך ונשכח. חיי המותרות והפיתויים הם רבים. מי יודע על קומץ נערים ונערות יהודים שרצו כל כך לחיות אך בחרו במוות על מנת לשמור על כבוד העם היהודי. בפתיחת ספרה מופיעה צוואתה של גוסטה דרנגר, הרשומה על נייר טואלט, ובה היא מבקשת לשמור על זיכרון צעירים אלה. למדינה היהודית אין פנאי למחשבות כאלה וחבל. חשוב שהדור הצעיר יחונך על מסירותם למען כבוד העם, ואסור לתת להם להישכח. כמה היו מאושרים לדעת שיש היום מדינה יהודית.

יהודה (פולדק) מימון (וסרמן)

מצטערים ומשתתפים באבל המשפחה

על פטירתה של חברתנו

ריטה דרנגר ז"ל

לבית ספיר

תלמידת הגימנסיה העברית בקרקוב

אשר ניצלה על ידי אוסקר שינדלר

אבלים ומצטערים

על פטירתה של חברתנו

ינינה הרטמן ז"ל

תנומינו למשפחה האבלה

אבלים ומשתתפים באבל המשפחה

על מותו של חברנו

משה לנדרר ז"ל

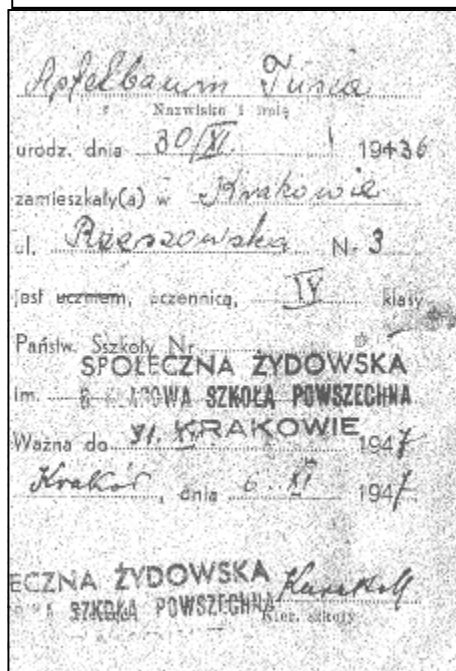
איש קרקוב

בית ספר "תרבות" בקרקוב שאחרי המלחמה

הפולנית כגון: היסטוריה, גאוגרפיה, ספרות ומדעים, ובשפה העברית לימדו גאוגרפיה של א"י, קורות עם ישראל, תנ"ך ולשון עברית. בנוסף לימדו גם את השפות יידיש ואנגלית. באותו בית ספר למד גם ד"ר דוד וינפלד, בשנים 1946-1950, והוא זוכר את המורה קאופר, ואת התלמידות דינה לונדר ומרים לפשיץ לבית רייך.

בית ספר יהודי עממי נוסף פעל, אחרי המלחמה, ברחוב אסתר. בין התלמידות בבית הספר היתה גם טושיה אפלבאום, לימים טובה פינס. בבית הספר התקיימו לימודים ביידיש וכן ניתנו שיעורים בעברית. מנהלת בית הספר היתה הגברת בירן, שעלתה אף היא לישראל.

תעודה המעידה כי התלמידה אפלבאום טושיה למדה בשנת 1947

1947, כיתה ו' - מימין לשמאל, שורה ראשונה: אריה צלנר (לולוש), הניק, מרצל, מרדכי; שורה שניה: ? , הלילה, יוכבד (ינקה), סטלה; בשורה השלישית: ונדה (ציפורה), עלמה, הנקה (סיסי), אסתר. עומדים: המורה הנערץ לעברית וקורות עם ישראל - חנינא ריבנוביץ והמורה לפלסטינוגרפיה - גב' אלטשילר.

חנה זקס לבית וקס, שלמדה בבית הספר, מעידה כי בית הספר היה אחד המוסדות המופלאים שפעלו בקרקוב אחרי המלחמה. הוא הקנה לתלמידיו תחושת שייכות וגאווה על היותם יהודים, וזאת בנוסף ליסודות השפה העברית. חנה (הנקה) פלמור לבית מורגנשטרן מספרת כי בבית הספר לימדו מקצועות כלליים בשפה

עם שובם של יהודים לקרקוב, אחרי השואה, נפתחו מספר בתי ספר בעיר עבור התלמידים היהודים, וביניהם בית ספר "תרבות", מיסודו של "החלוץ" פולין. בית הספר שכן ברחוב קרקובסקה 41 פינת סקבינסקה 2, בבניין השייך לקהילה היהודית, ונפתח ככל הנראה ב-1946.

טיול כיתה בשנת 1948/49 של כיתות ו', ז' ו-ח'. משמאל גב' ארנה קאופר המורה לפולנית ומימין המורה לגאוגרפיה פידלר; התלמידים (משמאל לימין) שורה ראשונה: מרדכי, סבינה גורביץ לבית אמס, פולה לבית רוזנבלט, אסתר וינברג לבית בלר, בלנקה ?, הנקה זקס לבית וקס, רייסק אופנהיימר; שורה שניה: ?, פרלה לבית פריסטר, הנקה פלמור לבית מורגנשטרן (מוסרת המידע), הלילה רדזינר לבית בריק, ?.

פעילותו של ארגון יוצאי קרקוב ממומנת, ברובה, באמצעות דמי החבר שמשלמים החברים בארגון. משום מה רבים מאד, רבים מדי, ובעיקר בני "הדור השני", אינם משלמים את דמי החבר, דבר שמקשה מאד על הפעילות השוטפת. אנא מכם, שלמו ואפשרו לנו להמשיך בפעילות.

המחאות נא לשלוח לת.ד. 17209 תל-אביב 6117102 או להפקיד ישירות בחשבון ארגון יוצאי קרקוב בנק איגוד, סניף 079, חשבון מספר 21/6789

הוויכוח על בית הכנסת איזיקה

יעקלש רשיון ממלך פולין עוד במאה ה-17. אך ארכיון הקהילה הוחרס בימי המלחמה על ידי הגרמנים, ותעודות לא היה בהישג יד. התעודות שנשארו והן: כתב רשיון מאת המלך לר' אייזיק להקים את בית הכנסת, ומכתב נזיפה של הבישוף זאטשיק לכומר קלודזינסקי על הפרעתו ליהודים בהקמת בית הכנסת, לא יכלו להעיד כי אכן בית הכנסת הוקם והיה קיים. מסמכים אחרים, כפנקסי בית הכנסת מהמאה ה-17, לא נשתמרו.

לא נותר איפוא, אלא לחפש מסמכים ולאתר את מקום בית היראה ע"ש יקוב הקדוש. ואמנם, ב"ספר האחויות" של ההיסטוריון הפולני הדגול מהמאה ה-15, יאן דלוגוש, מצאתי עדות ברורה לכך, ומפות עתיקות של העיר העידו כי בית היראה ע"ש יקוב הקדוש היה אמנם קיים בקזימיר, אך לא ברובע היהודי, אלא על יד שער העיר, היוצא לעיירה סקאבינה, שער שהיה בחלק הנוצרי של קזימיר, וזאת בשעה שבית הכנסת של ר' אייזיק ב"ר יעקלש נמצא בלב לבח של השכונה היהודית.

אשר לטענתו של הד"ר הארבוט כי צבא הקיסר יוזף השני מכר את בית היראה ליהודים, הוכחתי כי קזימיר היתה שייכת לאוסטריה בשנים 1777-1772, ורק בשנים אלה יכלו האוסטרים למכור את בית היראה הנ"ל, ואילו התעודות הקיימות מזכירות את קיומו עוד בשנת 1785.

על דברי הגיש הד"ר הארבוט ראיות ותזות חדשות. ראשית טען שעוד במאה ה-17 הפכו היהודים את בניין בית היראה הנוצרי לבית כנסת שלהם, שהבניין הוקם מראשית תכניתו להיות כנסיה נוצרית, והראה לכך – אין בבניין עזרה מיוחדת לנשים, ואין בית כנסת שבו מתפללים גברים ונשים ביחד... מוזרה היא טענתו שמלך פולין הרשה להפוך כנסיה נוצרית לבית תפילה יהודי, שעה שברשיונו של המלך מודגש כי הוא מתיר ליהודים לבנות את בית הכנסת ו"להקים אותו מהיסודות", ולא להפוך בניין לבניין. ואשר לאולם התפילה המשותף לגברים ונשים – הדבר חסר כל יסוד שהרי בקומה השנייה נמצאת עזרת נשים, ולשתי העזרות יש תקרה מקומרת משותפת, זאת אומרת שעזרת הנשים לא נוספה מאוחר יותר.

הוויכוח בין הד"ר ס. הארבוט לבני עבר לפסים של מאבק מעשי, שבראשו עמד הרב הראשי לצבא פולין ויושב ראש מועצת הרבנים של יהודי פולין, הד"ר דוד כהנא. את כל מרצו השקיע הרב כהנא במלחמה זו למניעת הפיכת בית הכנסת של ר' אייזיק ב"ר יעקלש לכנסיה נוצרית. כתוצאה מהפולמוס נסגר בית הכנסת והשערים נחתמו על ידי השלטונות. עברו חודשים אחדים ויום אחד התקבלה הידיעה כי בית הכנסת של ר' אייזיק ב"ר יעקלש מוחזר ליהודים. התמונות הקדושות הוסרו מעליו, הצלבים הורדו. בית הכנסת הוחזר.

מאיר בוסק,

מתוך: "בין צללי העיר" עמ' 41-42

בימי מלחמת העולם השנייה היה בית הכנסת למחסן תפאורות של התיאטרון העירוני, הודות לכך לא נהרס הבניין על ידי הגרמנים ולא על ידי האספסוף שחיפש לעתים פורקן ליצר ההרס. לאחר המלחמה פונו התפאורות מבית הכנסת, וב-27 ביולי, היום הקרוי ע"ש יקוב הקדוש הנוצרי, הופיעו פתאום כמרי הכנסיה הלאומית ועמם מספר צליינים, תלו את תמונות "האם הקדושה" בארון הקודש וצלב מעליו. על הכתלים תלו תמונות קדושים וצלב שני קבעו מעל לגזוזטרה בחזית הבית, במקום הכניסה לעזרת נשים, וערכו תפילה בתוך כתלי בית הכנסת.

בית הכנסת איזקה והשוק שלידו, תחילת המאה העשרים

כשנודע הדבר לוועד הקהילה בקרקוב, התקשרו אנשי עם המרכז בוורשה, ובעקבות כך התקבל מכתב ממרכז ועד הקהילות של יהודי פולין המבקש את תגובתי לדבריו של ההיסטוריון ד"ר יוליוס סטניסלב הארבוט המבקש להוכיח כי בעיר קזימיר עמד, מימים ימימה, בית יראה על שם יקוב הקדוש. לפי המסמכים שהביא הד"ר הארבוט בחיבורו, קיים היה בית יראה זה עד שנת 1785, ואחרי שסופחה העיר קרקוב לאוסטריה, תרם הקיסר יוזף השני את בית היראה הזה לצרכי הצבא האוסטרי, והצבא מכר אותו ליהודים למחסן, ולימים הפכו היהודים את המחסן לבית כנסת.

ידעתי שבארכיון קהילת קרקוב היו תעודות המעידות על קיום בית כנסת שלצורך הקמתו קיבל ר' אייזיק ב"ר

מוזיאון מרדכי גבירטיג הי"ד

נטליה יז'יורנה ואמה אנה, המתגוררות בקרקוב, החליטו להקים מוזיאון לזכרו של המשורר והטרובדור מרדכי גבירטיג.

את המוזיאון הן הקימו בדירת קרקע שבבית שברחוב ברק יוסלביץ 5, הבית בו היתה גרה משפחת גבירטיג לפני הגירוש לגטו, ושעל הקיר החיצוני – דיוקנו של המשורר.

מהחדר בוקעות מנגינות משיריו של גבירטיג, והעוברים ושבים ברחוב יכולים להקשיב להן. על גבי שולחן קטן הן הניחו מספר דפים מיצירותיו, את תמונתו ופרח.

(<http://mordechaj-gebirtig.pl/>)

קוראים כותבים

אני מבקש ליצור קשר עם ידידים ומכרים מספסל הלימודים ומ"מכבי" בשנים שבין שתי המלחמות: משפחתי, משפחת נאבל, גרה ברח' סטרובישלנה 42 ואח"כ מול בנין PKO. למדתי בבית הספר העברי העממי בכיתות א-ה, והמשכתי בגימנסיה השביעית עד שנת 1933. את לימודי סיימתי בגימנסיה ע"ש ויטקובסקי בשנת 1938, וב-1939 עליתי ארצה. בשנים 1936-1939 עסקתי ב"מכבי" בכדורסל, כדורעף, כדור יד וכדור מים. כל מי שזוכר אותי או את משפחתי מתבקש ליצור עמי קשר בטלפון 09-8302422.

סטניסלב (סטשק) נאבל

ד"ר שעה הנדלר, 1938

בגליון 92, בכתבה על בית החולים היהודי ברחוב סקבינסקה 8, הוזכר שם משפחתי - הנדלר. ידעתי שלאבי, הגינקולוג ד"ר שעה הנדלר, היתה מרפאה בקרקוב (במקור משפחת אבי מטרנוב), אך לא ידעתי שהוא עבד גם בבית החולים בקרקוב במחלקה הגינקולוגית. שלושה אחים רופאים היו במשפחת הנדלר. יוסף (יוזק), האח הבכור, סיים את לימודי הרפואה באוניברסיטה הגלונית בקרקוב והתמחה בגינקולוגיה בוינה (בידי פניה אליו מבית החולים בקרקוב, משנת 1928, חתומה ע"י ד"ר פוקס). אבי, שעה (שינק), סיים לימודי רפואה באיטליה והתמחה גם הוא בגינקולוגיה בוינה. האח הצעיר, משה-מויזש (מוינה) סיים לימודי רפואה באוניברסיטה הגלונית, בגיל 23, בשנת 1936. עליו מספרים שהיה איש מוכשר ומדהים. עם תחילת המלחמה נשלח לטפל ביהודי דרוהוביץ, ושם ניספה עם חיסול הגטו. עוד 5 אחים ואחיות היו במשפחה, ולמעט אבי ואחותו לאה, איש לא שרד. סופר לי כי בזמן המלחמה טיפל אבי בפצעיו של הרבי מבעלז, לאחר שהאחרון נפצע בהתהפכות מכוניתו לתעלה כשחסידי הבריחו אותו מפולין. באישון לילה הוזעק אבי, מגטו טרנוב, על מנת לטפל ברב.

הורי הכירו במחנה הריכוז פלשוב, וניצלו בזכות היותם ב"רשימת שינדלר". אבי היה גם הרופא של אמילי שינדלר בתקופה שהמפעל של שינדלר ועובדיו הועברו לברניליץ בצ'כוסלובקיה.

כל מי שהכיר מי מבני המשפחה ויכול להוסיף למידע שיש לי עליהם מתבקש מאד לעשות זאת.

יהודה הנדלר

yhaendler@gmail.com 054-5629525

ברחוב קרקוסה מס' 7 (Krakusa) בפודגוז'ה היה בית מדרש. פעמיים בשבוע היתה אמי הי"ד מכינה סירי מרק עבור תלמידי בית המדרש. האם יש פרטים נוספים על בית מדרש זה ועל בתי תפילה ובתי מדרש נוספים בפודגוז'ה?

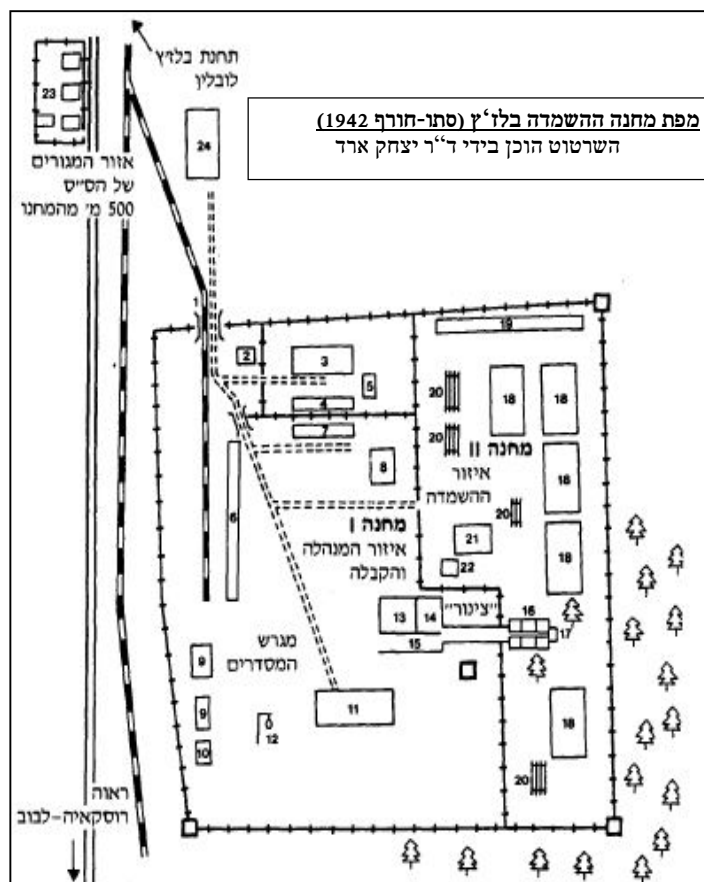
אסתר (סטניה) מנהיים

קובץ עדויות על מחנה המוות בלז'ץ

נחום מנור תרגם מפולנית לעברית עדויות רבות, שנמסרו במהלך השנים לידי ושם, על מחנה ההשמדה בלז'ץ. בבלז'ץ נרצחו כ-450,000 מיהודי גליציה וביניהם כ-15,000 מיהודי קרקוב (באקציות של יוני ואוקטובר 1942). את כל העדויות, כולל העדות הידועה של רודולף רדר, וכן העדויות של חיים הירשמן, סנו פרבר, הפולנים

הוברט יאן אורבשיק ויוזף שוסטק, קצין האס. אס. גרשטיין, יחד עם דוחות על המחנה מתוך קובץ התעודות של הוועדה היהודית ההיסטורית, וכן רשימות משלוחים להשמדה (כולל תאריכים ומספר היהודים בכל משלוח), אסף נחום מנור לקובץ מחשב הכולל כ-150 עמודים.

לקבלת הקובץ נא לפנות nahumma@smile.net.il

14 חדר בו גזרו את שערות הנשים	מחנה I - איזור המינהלה והקבלה
15 חצר עם גדר עץ שהובילו ל"צינור"	1 שער כניסה
	2 חדר המשמר
	3 מגורי האוקראינים
	4 מספרה, מרפאה של אנשי ס.ס. והאוקראינים
	5 מטבח וחדר אוכל לאוקראינים
	6 רציף רכבת
	7 סככת רכב
	8 מתפרה וסדלריה של אנשי ס.ס. ואוקראינים
	9 מגורי האסירים היהודים
	10 מטבח ומכבסה לאסירים יהודים
	11 מחסן חפצי הנרצחים
	12 עמוד תליה
	13 רציף ההתפשטות
16 תאי גזים	
17 מנוע שיצר את הגז	
18 בורות קבורה	
19 תעלה אנטי-טנקית ששימש כבור קבורה	
20 מטבח עבור אסירים יהודים מחוץ למחנה	
21 מגורי אסירים יהודים	
22 מטבח עבור אסירים יהודים	
23 מגורים ומשרדים של אנשי ס.ס.	
24 מחסן לחפצי הנרצחים	

מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל Center of Organizations of Holocaust Survivors in Israel

המסגר 55 ת.ד. 57403 תל אביב 6721707 טל' 03-6243343 פקס 03-5613884

Email: merkaz1113@gmail.com www.holocaust-s.com

